

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 37.091.398:316.612

Мієр Т.І.

ORCID iD 0000 0002 2874 2925

ПОЛІСТРАТЕГІАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ СТАНОВЛЕННЯ Й РОЗВИТКУ ЗАСАДНИЧИХ ПОЛОЖЕНЬ ФЕНОМЕНУ «НЕПЕРЕРВНА ОСВІТА»

У статті висвітлено результати дослідження генези феномену «неперервна освіта». Розглянуто термін «полістратегіальні тенденції» як складне утворення, яким об'єднано філософську, нейрофізіологічну, психологічну й педагогічну змістові лінії. Відповідно до останніх феномен «неперервна освіта» розкрито з огляду на розвиток людського індивіда, дію закону відтворення суспільства, відтворення людини як Людини освіченої (філософська змістова лінія); нейропсихічні основи здійснення людиною неперервної освіти, задіяність у цьому процесі нейроструктур, «які залежать від досвіду» (нейрофізіологічна змістова лінія); процеси становлення й структурування людиною власного внутрішнього світу протягом усього життя (психологічна змістова лінія); значущі наукові напрацювання початку ХХ ст. й до сьогодення (педагогічна змістова лінія).

Ключові слова: освіта, неперервна освіта, стратегія, розвиток, закон відтворення суспільства, нейропсихічні основи, внутрішній світ людини.

© Мієр Т.І., 2018

Вступ. Глобальний і локальний рівні розвитку соціуму характеризуються швидкоплинністю змін, які, з одного боку, зумовлені збільшенням потоку наукової інформації, а з другого, переконливо доводять, що освіта, яка триває протягом усього життя, є вирішальним фактором суспільного поступу. Сучасна освіта — це перш за все неперервна освіта, яка функціонує і розвивається з урахуванням змінності суспільних вимог, особистісних освітніх запитів та потреб.

Неперервну освіту визначено стратегічним напрямом розвитку світової, європейської та української систем освіти. Оскільки саме процес навчання протягом усього життя слугує формуванню й розвитку інтелектуального потенціалу індивіда, формуванню його професійних компетентностей, забезпечує подальшу мобільність і конкурентоздатність особистості на ринку праці, реалізованість перспектив кар'єрного зростання, сприяє постійному самовдосконаленню, підтриманню й покращанню стандартів професійної діяльності.

Проблема становлення й розвитку феномену «неперервна освіта» не є новою в педагогічній науці. Різні аспекти цього питання вивчали вітчизняні й зарубіжні вчені. Зокрема, розглянуто неперервну освіту як систему (О. Аніщенко, Т. Десятов, І. Зязюн, О. Ковальчук, В. Кремень, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, В. Савош, Л. Сігаєва, С. Сисоєва та ін.), теоретико-практичні основи неперервної освіти підростаючого покоління (С. Гончаренко, В. Кремень та ін.) та освіти дорослих (І. Зязюн, В. Олійник, Н. Протасова, Л. Сігаєва, С. Сисоєва та ін.).

Мета статті полягає у висвітленні результатів дослідження процесів становлення й розвитку засадничих положень феномену «неперервна освіта». Для досягнення поставленої мети було визначено такі **завдання**: 1) розкрити сутність міждисциплінарного виміру поняття «стратегія» та потлумачити термін «полістратегіальні тенденції»; 2) проаналізувати філософські, медичні, психологічні та педагогічні наукові джерела, розкрити сутність полістратегіальних тенденцій становлення й розвитку феномену

«неперервна освіта». Для досягнення мети й виконання завдань було застосовано загальнонаукові (теоретичний аналіз, синтез, порівняння, зіставлення, систематизацію, узагальнення) й емпіричні (спостереження) методи. Методологічною основою слугували положення теорії пізнання та принципи об'єктивності, взаємозумовленості, логічності, системний і міждисциплінарний підходи до визначення полістратегіальних тенденцій становлення й розвитку засадничих положень феномену «неперервна освіта».

У контексті виконання першого завдання слід зазначити, що міждисциплінарний вимір поняття «стратегія» й оперування ним у різних сферах діяльності спричинив різні трактування сутності цього поняття. Зокрема, стратегія постає як алгоритмічні нетворчі дії та як дії, спрямовані на пошук творчого вирішення проблеми (Горобець Т., 1970); як загальний принциповий шлях власного життя (Альбуханова-Славська К., 1980) й організації дослідження (Психологічний словник, 1982); як послідовні, покрокові розумові дії (Дернер Д., 1997); як частина військової науки (Словник іншомовних слів, 2000).

Палітру смислових значень поняття «стратегія» значно урізноманітнює тлумачення, запропоноване В. Моляко. Психолог розглядає стратегію у контексті системно-стратегіальної концепції творчої діяльності як «систему мислительних дій конструктора, спрямовану на розв'язання задачі в принциповому аспекті з урахуванням ряду обставин об'єктивного і суб'єктивного характеру» (6, с. 69).

У наукових джерелах розкрито й сутність стратегіально-діяльнісної теорії, відповідно до якої стратегіальна тенденція задає напрям усім психічним процесам і має таку ж структуру, як і стратегія, тобто є певною послідовністю дій. Стратегія є оригінальним психічним утворенням суб'єктів, які займаються творчою професійною діяльністю (Моляко В., 1983) і продукують ідеї, що характеризуються глобальністю, основоположністю й спрямованістю. Остання набуває уточнення з огляду на трактування поняття «тенденція» (від *латин.* *tendene* — «направляти», «тяжіти») і тлумачиться як напрям, у якому відбувається розвиток якогось явища, процесу (Словник іншомовних слів, 2000). Таким чином, полістратегіальні тенденції — це напрями, у яких відбувається становлення й розвиток якогось явища, процесу.

З метою логічного розгортання процесу виконання другого завдання нашого дослідження було виокремлено чотири змістові лінії.

І змістова лінія — філософська складова полістратегіальних тенденцій становлення й розвитку засадничих положень феномену «неперервна освіта». Її зміст складають провідні ідеї, які стосуються:

— трактування сутності людини («Людина — це творення себе, це волевиявлення, це вибір, це піднесення на вищий рівень духовності» (Горак Г., 1997));

— акцентування уваги на збільшенні терміну життя осмисленого, змістовного, активного («Необхідно додавати не “роки до життя”, а “життя до років”» (Щедрін В., 2003));

— дії закону відтворення суспільства, яким засвідчується взаємозалежність між розвитком суспільства й розвитком освіти («Чим більш розвиненим стає суспільство, тим більшою є його потреба в освіті, а чим більш розвинена освіта, тим більш досконалим стає суспільство» (Огнев'юк В., 2012));

розуміння того, що на сучасному етапі розвитку цивілізації відтворення людини є відтворенням Людини освіченої (*Homo educates*), наділеної низкою якостей, у тому числі й освіченістю, тобто «вмінням адекватно та відповідально діяти в умовах постійних змін та розширення знань» (Огнев'юк В., 2012)).

Філософське трактування розвитку як певним чином спрямованого, упорядкованого ряду кількісних та якісних змін спричинює й тлумачення цього поняття як процесу підйому на більш високий рівень певних якостей об'єкта, що розвивається. Відповідно до діалектичного закону заперечення, «цей об'єкт у процесі розвитку стає іншим, але в певному сенсі залишається одним і тим самим, старе при цьому не просто відкидається чи знищується, а, висловлюючись мовою філософії, “знімається”, коли позитивні його боки, моменти зберігаються в новій більш довершеній якості у площині нової цілісності» (11, с. 471).

Розвиток людського індивіда — це закономірна зміна матерії та свідомості; це поступальний рух, перехід від одного стану до іншого; це не лише процес зміни структури об'єкта, це зміна способу його функціонування, що є особливо значущим у контексті неперервної освіти. Адже у швидкозмінному світі зростає емоційне й інтелектуальне навантаження на людину, яке, своєю чергою, супроводжується наскрізними ситуаціями вибору й постійними переживаннями невизначеності майбутнього. Функціонування й розвиток неперервної освіти має не лише підготувати молоду людину до життя в динамічному світі, а й супроводжувати дорослу особистість, допомагаючи їй адапту-

ватися до постійних змін, знімати емоційне напруження та долати інтелектуальні утруднення. Особистий розвиток людини протягом життя визначає структурну організацію неперервної освіти як системи, для процесів функціонування й розвитку якої важливо враховувати те, що «розвиток не відкривається безпосередньому спогляданню, потрібні спостереження, зіставлення його даних, їх мислена обробка і таке інше» (В. Щедрін, 2003). Продовженням цього цитування можуть слугувати міркування Г. Горак про те, що «лише підсумовуючи життєвий шлях, ми вибудовуємо його у вигляді необхідної лінії, в яку він виструнчується на основі його осмислення і встановленої причетності до особистого “я”. У цьому наборі випадкових обставин людина реалізує себе, свої внутрішні потенції, свій космічний потенціал» (1, с. 238).

Отже, функціонування різних рівнів освіти сприяє селекції, акумуляції, трансляції культурно-цивілізаційних цінностей людства від покоління до покоління, формуючи і розвиваючи носіїв цих цінностей протягом усього життя.

II змістова лінія — нейрофізіологічна складова полістратегіальних тенденцій становлення й розвитку засадничих положень феномену «неперервна освіта». У контексті цієї змістової лінії значущими постають результати нейробіологічних досліджень, зокрема, ті, у яких йдеться про таке (12).

1. Нейропсихічні основи здійснення людиною неперервної освіти базуються на таких постулатах: вищі психічні функції формуються прижиттєво; за своєю психологічною будовою вони опосередковані мовною функцією; вищі психічні функції довільні за способом здійснення.

2. Існування в психофункціональних системах мозку двох типів нейроструктур — ті, «які очікують досвіду», та ті, «які залежать від досвіду». У контексті неперервної освіти особливої значущості набувають другі. Нейроструктури та процеси, «які залежать від досвіду», відрізняються значним діапазоном мінливості, який виникає і формується під впливом зовнішніх чинників. Нейроструктури, «які залежать від досвіду», є основою формування в онтогенезі тих психофункціональних систем, що, окрім розвитку умовно-рефлекторної діяльності, забезпечують процес навчання.

3. Виокремлення трьох функціональних блоків мозку (енергетичного, або блоку регуляції активності (тонусу) мозку (I блок); блоку прийому, переробки і зберігання інформації (II блок); блоку мотивації, програмування,

регуляції та контролю психічної діяльності) (III блок). Всі ці блоки представлено у двох півкулях головного мозку. Оптимальна взаємодія трьох блоків забезпечує свідому психічну діяльність людини й реалізацію її творчого потенціалу протягом усього життя.

4. Закладену в генотипі людини здатність адаптуватися до будь-яких умов життя і навіть до тих, які в минулому не переживали попередні покоління. У контексті неперервної освіти йдеться про унікальний психічний статус особистості та міжіндивідуальну варіативність психічних ознак людини.

5. Наявність характерної для мозку ймовірнісної діяльності, оскільки його вищі психічні функції здійснюються на основі розпізнавання інформації в результаті переробки безлічі інформаційних сигналів, які надходять до мозку. Під час їх проходження через нейроструктури мозку враховується досвід імовірнісного прогнозу в минулому та реальна ситуація сьогодення, стає можливим прогнозування майбутніх наслідків запланованих дій.

Важливою складовою інтелекту людини є швидкість і якість обробки інформаційних сигналів у сенсорних системах мозку, які значною мірою зумовлені біологічним інтелектом (показник інтелекту має високий рівень кореляції зі швидкістю обробки інформаційних сигналів у зоровій і слуховій сенсорних системах). Відомо, що така особистісна психологічна ознака, як інтелект на 50 % є генетично детермінованою (батьками і прародичами), а інші 50 % — це набуто індивідуальне оволодіння різними видами психічної діяльності в процесі навчання та постійне зростання професійної майстерності.

Отже, дослідження основ нейробіологічної організації психічної діяльності людини сприяли розвитку засадничих положень феномену «неперервна освіта» як процесу, що має тривати від народження й до завершення життя індивіда. Адже рівень розвитку мислення залежить як від швидкості оброблення інформації в сенсорних системах мозку, так і від генетично переданої та набутої людиною різноманітності ознак і образів у вигляді кодованої інформації, яка зберігається в нейроструктурах пам'яті.

III змістова лінія — психологічна складова полістратегіальних тенденцій становлення й розвитку засадничих положень феномену «неперервна освіта». Ця змістова лінія розпочала формуватися як результат висунення ідей, які стосувалися, по-перше, духовних підвалин внутрішнього світу і його реальності (М. Бердяєв, 1936; Ільїн І., 1982); по-друге, формулювання положень про: 1) взаємоді-

носини людини й світу (С. Рубінштейн, 1940); 2) необхідність формування людини як суб'єкта власного внутрішнього світу (Альбуханова-Славська К., 1980); 3) процес становлення людини, у якому вона виступає лише суб'єктом формування власного внутрішнього світу (Анциферова Л., 1981); 4) творчість і створення структур власного внутрішнього світу здійснюється самою людиною (Пономарьов Я., 1960; Моляко В., 1983 та ін.); 5) психіку як таку, що розвивається (Костюк Г., 1989); 6) внутрішній світ кожної людини, який є для неї цілкомовитою реальністю і якому вона довіряє більше, ніж світу зовнішньому (Мей Р., 2001); 7) генетико-моделюючий метод — спосіб дослідження особистості як цілісності, що саморозвивається, й спосіб доведення тези про безперервність її розвитку (Максименко С., 2002); 8) механізми структурування внутрішнього світу людини у процесі її онтогенезу та його провідні психологічні чинники (Папуча М., 2011).

Деталізуючи положення, зазначене останим, варто вказати на те, що особистісний розвиток детермінується не лише соціальними і біологічними чинниками, а й самодетермінується (Максименко С., 2002; Папуча М., 2011). Тобто внутрішній світ людини не розглядається як віддзеркалений продукт зовнішнього світу. Увага психологів акцентована на «породжувальній функції» (Максименко С., 2002) внутрішнього світу, оскільки структури останнього формуються самою людиною в будь-якому віці. На переконання С. Максименка, «особистість створюється, а отже, вона є — твір, який *все життя перебуває у власному становленні і власному творенні*» (курсив наш. — М. Т.) (5, с. 37).

Відповідно до напрацювань М. Папучі (8), внутрішній світ змінюється, структурується й розвивається самою особистістю за допомогою психологічних засобів, і лише згодом сам внутрішній світ стає тим засобом, яким людина управляє собою. Найбільш активне становлення і структурування внутрішнього світу відбувається в ранньому юнацькому віці та на завершальному етапі життя (в геронтогенезі).

За теоретико-експериментальними узагальненнями М. Папучі (8), наприкінці підліткового віку внутрішній світ стає для людини актуальним та реальним, так само як і світ зовнішній. У період ранньої юності підґрунтям для подальшого особистісного розвитку є центральне новоутворення підліткового віку, а саме: самосвідомість та загострене прагнення до соціальної повноцінності, яке руйнує стару соціальну ситуацію і приводить до творення нової. Соці-

альну ситуацію розвитку в ранній юності, якою засвідчується неперервність процесу, вчений відображає у такий спосіб: «мій внутрішній світ ↔ Я ↔ моє майбутнє». Відповідно до міркувань ученого, складний процес структурування внутрішнього світу особистості веде до виокремлення з внутрішнього світу особливої структури, яку називають «Я». Результатом напруженої внутрішньої роботи є те, що «Я» як цілісна внутрішня сутність відокремлює себе від світу як зовнішнього, так і внутрішнього.

Значущими видаються й інші міркування М. Папучі (8). Зокрема, вчений визначає старечий вік не як зупинку, а як «перехід до інших форм розвитку-структурування внутрішнього світу», оскільки: 1) геронтогенез є частиною онтогенезу й підпорядкований всім основним закономірностям цього глобального процесу; 2) розвиток є процесом надбань і втрат, що відбуваються одночасно; період геронтогенезу, як і всі інші періоди, пов'язаний з надбаннями і втратами людини; 3) у процесі геронтогенезу можуть з'являтися нові психічні новоутворення і навіть лінії розвитку особистості; 4) центральним переживанням у старечому віці є переживання стану невизначеності; 5) важливу роль на цьому етапі відіграють соціальні стереотипи та стан здоров'я індивіда; 6) у людини старечого віку переважає кристалізований інтелект як уміння аналізувати проблему, доходити висновків на основі накопичених знань і досвіду (по суті, інтелект як вища психічна функція) (Анциферова Л., 1981; Крайг Г., 2001).

Для розкриття психологічної складової полістратегіальних тенденцій становлення й розвитку засадничих положень феномену «неперервна освіта» особливої значущості набувають висновки, у яких М. Папуча (8) пояснює, що саме робить людину старечого віку відкритою до нового досвіду й здатною навчатися. По-перше, це реальна життєва ситуація індивіда в цьому віці, зокрема, об'єктивне погіршення здоров'я, усвідомлення наближення закінчення свого існування, завершення трудової діяльності та розрив численних комунікативних зв'язків. На переконання вченого, зазначене зумовлює серйозні зміни у внутрішньому світі, при цьому частина структур руйнується, а частина (найбільш ригідних) — продовжує існувати. Проте існуючі структури не є адекватними ситуаціям, у яких перебуває людина старечого віку. Це, своєю чергою, породжує потяг до переживань як механізму створення нових адекватних структур, оскільки з'ясується, що неможливо будувати нові структури зі старого

матеріалу. Людина старечого віку виявляє неабияку готовність до навчання, тому що стає відкритою до нового досвіду. Проте ця відкритість дуже суперечлива, бо пов'язана з такими стійкими утвореннями, як риси, звички, цінності тощо.

По-друге, це спрямованість у майбутнє, а не минуле: люди старечого віку принципово відкриті. Структурування внутрішнього світу відбувається завдяки їхній активній внутрішній роботі. Звернення людини до минулого є необхідним, оскільки вона має пам'ятати інформацію (хто вона, значущі дати) та цінувати те, що зробила, що залишиться після її активного соціального життя. Однак спроби повернутися до старих структур (звичних форм поведінки) спричиняють виникнення кризи. Людині необхідно пережити нову соціальну ситуацію, перевести її у «своє-живе» й створити таким чином нові структури, які ґрунтуватимуться на новому сенсі життя.

Отже, психологічною складовою полістратегіальних тенденцій становлення й розвитку засадничих положень феномену «неперервна освіта» передбачено акцентування уваги на формуванні внутрішнього світу людини, який як об'єктивно-суб'єктивна цілісна реальність виявляється у часовому й просторовому вимірах, характеризується саморозвитком (самоорганізацією) як атрибутивною ознакою. Відповідно, неперервна освіта впливає на внутрішній світ людини й виявляється в русі — від прийняття чи формулювання мети до її досягнення, від незнання до знання, від некомпетентності до компетентності. Цей рух триває протягом усього життя індивіда.

IV змістова лінія — педагогічна складова полістратегіальних тенденцій становлення й розвитку засадничих положень феномену «неперервна освіта». Сутність цієї змістової лінії виявляється в розгляді зазначених процесів як похідних від процесів становлення й розвитку засадничих положень феномену «освіта». У цьому контексті серед значного різноманіття наукових доробків акцентуємо увагу лише на деяких із них. Це напрацювання початку ХХ ст. Зокрема, у працях Дж. Дьюї мету освіти розглянуто в контексті формування вміння пристосовуватися до дійсності під час навчання дією. Тобто вчений, не оперуючи поняттям «неперервна освіта», пов'язував необхідну умову здійснення практичної самодіяльності в будь-якому віці з постійною змінною особистого досвіду. Значущим для становлення й розвитку засадничих положень феномену «неперервна освіта» вважається й промова

І. Стешенка в 1917 р. на I Всеукраїнському з'їзді вчителів і професорів з доповіддю, у якій обґрунтовувалися «положення про неперервність процесу освіти та акцентувалася увага на освіті дорослих, котра мала б спрямовуватися на поновлення і розширення їхніх знань відповідно до вимог життя» (2, с. 83).

Серед доробку другої половини ХХ ст., виокремимо напрацювання таких науковців: 1) І. Лернера (1981), який розглядав зміст освіти як аналог соціального досвіду та вказував на постійні зміни в останньому, їх відображення в змісті освіти з урахуванням можливостей тих, хто навчається; 2) В. Кременя (2009), котрий пропагував розгляд освіти на всіх етапах життя людини як самоцінності; В. Олійника (2010), який розкривав сутність неперервної освіти не лише як цілеспрямований послідовний процес, що супроводжує все людське життя, а і як закономірність суспільного розвитку, у якому процес освіти кожного індивіда є самоцінністю й основним ресурсом створення справді гуманістичного суспільства; 3) С. Гончаренка (2011), який акцентував увагу громадськості на людинотворчій функції освіти на будь-якому рівні набуття останньої.

У ХХІ ст. неперервна освіта постає як процес, спрямований на всебічний розвиток особистості, систематичне поповнення знань, умінь і навичок протягом життя для інтелектуального, культурного і духовного розвитку особистості, вдосконалення професійної компетентності та духовних потреб людини (Л. Лук'янова, О. Аніщенко, 2014). Неперервна освіта поєднує кілька напрямів, зокрема (3): пролонговане цілеспрямоване засвоєння особистістю соціокультурного досвіду з використанням усіх ланок освітньої системи; дотримання принципів організації чинної системи освіти, освітньої політики, спрямованої на створення умов для навчання людини протягом усього життя; забезпечення логічного взаємозв'язку і наступності різних ланок освіти.

За Л. Сігаєвою, неперервна освіта має «служити розвитку особистості і в дитинстві, і в ранній юності, і в роки активної трудової діяльності. Завдання неперервної освіти полягає не тільки в збагаченні людини новими знаннями, а й у збереженні її професійної компетентності та здоров'я впродовж всього життя» (9, с. 39).

Розвиток засадничих положень феномену «неперервна освіта» в контексті педагогічної складової можна розглядати як спосіб вирішення проблеми, яку Б. Сітарська (10) назвала «людською прогалиною». Остання вини-

кає як наслідок значно більшого вкладання зусиль у технічний і господарський розвиток, ніж у розвиток самих людей. «Людська прогалина» характеризується постійним відставанням у знаннях та вміннях, наявних у людей, від темпу й наслідків змін, які вони самі ж і породжують. «Людська прогалина» породжується постійним зростанням складності світу й неготовністю його зрозуміти без набуття нових знань та вмінь. Зазначене переконливо доводить значущість неперервної освіти та засвідчується соціокультурними, розвивальними, загальноосвітніми, компенсаторними, адаптивними, економічними її можливостями.

Висвітлені в статті міркування дають підстави для певних узагальнень.

1. Поняття «стратегія» потлумачено як напрям, у якому відбувається розвиток якогось явища чи процесу. На основі прийняття зазначеного трактування термін «полістратегіальні тенденції» визначено як напрями, у яких відбувається становлення й розвиток якогось явища, процесу. У контексті нашої статті такими процесами є становлення й розвиток засадничих положень феномену «неперервна освіта».

2. Полістратегіальними тенденціями становлення й розвитку засадничих положень феномену «неперервна освіта» об'єднано чотири змістові лінії: філософську, нейрофізіологічну, психологічну й педагогічну. Філософською змістовою лінією акцентовано увагу на законі відтворення суспільства та на відтворенні людини як Людини освіченої (*Homo educates*), наділеної такою якістю, як освіченість (уміння адекватно та відповідально діяти в умовах постійних змін та розширення знань). У контексті нейрофізіологічної змістової лінії значущими постають нейропсихічні основи здійснення людиною неперервної освіти. Психологічною змістовою лінією акцентовано увагу на становленні й структуруванні індивідом власного внутрішнього світу протягом усього життя. Педагогічною змістовою лінією засвідчено зумовленість процесів становлення й розвитку засадничих положень феномену «неперервна освіта» процесами, які розпочалися на початку ХХ ст. й стосувалися генези феномену «освіта».

3. Подальшого вивчення потребують питання, які стосуються проектування власного майбутнього на основі неперервної освіти.

ДЖЕРЕЛА

1. Горак Г.І. Філософія: курс лекцій. Київ: Вілбор, 1997. 272 с.
2. Енциклопедія освіти / голов. ред. В.Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
3. Лук'янова Л.Б. Провідні особливості навчання дорослих. *Освіта дорослих : теорія, досвід, перспективи*: зб. наук. пр. Київ — Ніжин: Вид-во ПП Лисенко М.М., 2009. Вип. 1. С. 72–75.
4. Лук'янова Л.Б., Аніщенко О.В. Освіта дорослих: короткий термінологічний словник. Київ — Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2014. 108 с.
5. Максименко С.Д. Розвиток психіки в онтогенезі: в 2 т. Т. 2: Моделювання психологічних новоутворень: генетичний аспект. Київ: Форум, 2002. 333 с.
6. Моляко В.О. Психология конструкторской деятельности. Москва: Машиностроение, 1983. С. 69.
7. Освітологія: витоки наукового напрямку: монографія / за ред. В.О. Огнев'юка; авт.-кол.: В.О. Огнев'юк, С.О. Сисоева, Л.Л. Хоружа, І.В. Соколова, О.М. Кузьменко, О.О. Мороз. Київ: ВП «Едельвейс», 2012. 336 с.
8. Пануча М.В. Внутрішній світ людини та його становлення: монографія. Ніжин: Видавець Лисенко М.М., 2011. 656 с.
9. Сігаєва Л.Є. Розвиток освіти дорослих в Україні (друга пол. ХХ ст. — поч. ХХІ ст.): монографія / за ред. С.О. Сисоевої; НАПН України, Інститут пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. К.: ТОВ «ВД «ЕКМО». 2010. 420 с.
10. Сітарська Б. Теоретичні і методологічні засади дидактичних завдань з педагогіки у процесі підготовки та вдосконалення вчителів; [пер. з пол. І. Родюк]. Київ: Основа, 2005. 364 с.
11. Философский энциклопедический словарь. Москва: Советская энцикл, 1983. С. 471.
12. Чайченко Г.М. Фізіологія вищої нервової діяльності. Київ, 1993. 317 с.
13. Щерба С.П., Тофтун М.Г. [та ін.] Філософія короткий виклад: навч. посіб. Київ: Кондор, 2003. 352 с.

REFERENCES

1. Horak, H. I. (1997). *Filosofia: kurs leksii*. Kyiv: Vilbor, 272 p. (in Ukrainian).
2. *Entsyklopediia osvity*. (2008). Holovnyi redaktor V. H. Kremen, Kyiv: Yurinkom Inter, 1040 p. (in Ukrainian).
3. *Lukianova, L. B.* (2009). *Providni osoblyvosti navchannia doroslykh*. Kyiv — Nizhyn, Vyd. PP Lysenko M. M., *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektvyu: zb. nauk. pr.*, Vyp. 1, pp. 72–75 (in Ukrainian).

4. Lukianova, L. B. (2014). Osvita doroslykh: korotky terminolohichnyi slovnyk, Kyiv — Nizhyn: Vydavets PP Lysenko M. M., 108 p. (in Ukrainian).
5. Maksymenko, S. D. (2002). Rozvytok psykhyky v ontogenezi: v 2 t.: Modeliuvannia psykholohichnykh novoutvoren: henetychnyi aspect. Kyiv: Forum, T. 2, 333 p. (in Ukrainian).
6. Moliako V. O. (1983). Psykhologiiia konstruktorskoii deiatelnosti. Moskva: Mashinostroenie, p. 69.
7. Osvitohiia: vytoky naukovooho napriamu: monohrafiia. (2012). Za red. V. O. Ohneviuka; avt.-kol.: V. O. Ohneviuk, S. O. Sysoieva, L. L. Khoruzha, I. V. Sokolova, O. M. Kuzmenko, O. O. Moroz, Kyiv: VP «Edelveis», 336 p. (in Russian).
8. Papucha, M. V. (2011). Vnutrishnii svit liudyny ta yoho stanovlennia: monohrafiia. Nizhyn: Vydavets Lysenko M. M., 656 p. (in Ukrainian).
9. Sihaieva, L. Ye. (2010). Rozvytok osvity doroslykh v Ukraini (druha pol. XX st. — poch. XXI st.): monohrafiia. Za red. S. O. Sysoievoi; NAPN Ukrainy, Instytut ped. osvity i osvity doroslykh NAPN Ukrainy. K.: TOV «VD «EKMO», 420 p. (in Ukrainian).
10. Sitarska, B. (2005). Teoretychni i metodolohichni zasady dydaktychnykh zavdan z pedahohiky u protsesi pidhotovky ta vdoskonalennia vchyteliv: pereklad z polskoi I. Rodiuk. Kyiv: Osnova, 364 p. (in Ukrainian).
11. Fylosofskii entsiklopedicheskii slovar. (1983). Moskva: Sovetskaia entsiklopediia, 471 p. (in Russian).
12. Chaichenko, H. M. (1993). Fiziolohiia vyshchoi nervovoi diialnosti. Kyiv, 317 p. (in Ukrainian).
13. Shcherba, S. P. (2003). Filosofiia korotky vyklad: navchalnyi posibnyk. S. P. Shcherba, M. H. Toftul ta in. Kyiv: «Kondor». 352 p. (in Ukrainian).

Миер Т.И.

ПОЛИСТРАТЕГИАЛЬНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ СТАНОВЛЕНИЯ И РАЗВИТИЯ ОСНОВНЫХ ПОЛОЖЕНИЙ ФЕНОМЕНА «НЕПРЕРЫВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ»

В статье отражены результаты исследования генезиса феномена «непрерывное образование». Рассмотрен термин «полистратегические тенденции» как сложное создание, в котором объединяются философская, нейрофизиологическая, психологическая и педагогическая содержательные линии. В соответствии с последними феномен «непрерывное образование» раскрывается в контексте развития человеческого индивида, действия закона воспроизводства общества, воспроизводство человека как Человека образованного (философская содержательная линия); нейропсихических основ непрерывного образования, вовлеченности в этот процесс нейроструктур человека, «которые зависят от его опыта» (нейрофизиологическая содержательная линия); процессов становления и структурирования человеком собственного внутреннего мира на протяжении всей жизни (психологическая содержательная линия); значимых научных работ начала XX в. и до настоящего времени (педагогическая содержательная линия).

Ключевые слова: образование, непрерывное образование, стратегия, развитие, закон воспроизводства общества, нейропсихические основы, внутренний мир человека.

T. Miier

POLISTRATEGIC TENDENCIES OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF BASIC PROVISIONS OF THE PHENOMENON “CONTINUING EDUCATION”

The article presents the results of the genesis research of the phenomenon “continuing education”. The concept “polistrategical tendencies” is considered as a complex formation which connects philosophical, neurophysiologic, psychological and pedagogical content lines. According to these lines, phenomenon “continuing education” is disclosed in view of: development of human personality, the law of reproduction of society, reproduction of a human as an educated Human (philosophical content line); neuropsychiatric basis of human’s continuing education, engagement of neurostructures “which depend on the experience” in this process (neurophysiologic content line); processes of formation and structuring of human’s personal inner world during the lifetime (psychological content line); meaningful scientific works in the period from the beginning of the 20th century — nowadays (pedagogical content line).

Continuing education is being determined as strategical direction of the development of the world, European and Ukrainian’s systems of education. The aim of the article is to highlight the results of the research of processes of formation and development of the basic principles of the phenomenon “continuing education”. The essence of the concept “polistrategical tendencies” is revealed considering semantics of the concept “strategy”. Polistrategical tendencies are presented as a complex formation which connects philosophical, neurophysiologic, psychological and pedagogical content lines. Their analysis is aimed at a versatile study of processes of formation and development of basic principles of the phenomenon “continuing education”.

In philosophical content line phenomenon "continuing education" is looked at in the context of the development of human's personality (regular change of matter and consciousness, translational motion, transition from one state to another, process of changing object's structure and changing the way of its functioning), the law of the reproduction of society and reproduction of a human as an educated Human (Homo educates).

The content of neurophysiologic content line reveals neuropsychological basis of human's continuing education, involvement of neurostructures in this process, "which depend on the experience", three functional blocks of brain, ability to adapt to any life situations is laid in the human genotype, typical for brain probabilistic activity. Psychological content line presents phenomenon "continuing education" from viewpoint of process of formation and structuring of human's personal inner world during the lifetime. In pedagogical content line processes of formation and development of basic principles of phenomenon "continuing education" are studied as derivatives of formation and development processes of the phenomenon "education" and as self-sufficient processes which are certified by significant developments from the beginning of the 20 century till nowadays. The essence of the problem which is called "human's gap" is revealed and continuing education as the way of its solution is reviewed.

Key words: *education, continuing education, strategy, development, law of reproduction of society, neuropsychiatric basis, human's inner world.*

Стаття надійшла до редакції 26.11.2018.

Прийнято до друку 30.11.2018.